

BRŠLJAN I SMILJE – KRASNO BILJE

Uz 150. obljetnicu dvaju hrvatskih dječjih časopisa

SAŽETAK

Izložbom i katalogom *Bršljan i Smilje – krasno bilje* predstavljena su dva dječja časopisa pokrenuta 1873. godine. Oba su plod učiteljskoga djelovanja u drugoj polovini 19. stoljeća, koje je podrazumijevalo i angažman na stvaranju primjerenoga štiva za djecu. U vrijeme pokretanja *Smilja* i *Bršljana* u Hrvatskoj nije izlazio nijedan dječji časopis. Dva ranija pokušaja bila su dragocjeno iskustvo, ali i upozorenje da neće biti jednostavno prikupiti dovoljan broj pretplatnika i održati časopise duže vrijeme. Ivan Filipović pokreće prvi hrvatski dječji časopis *Bosiljak*, koji izlazi od 1864. do 1868., a Ljudevit Tomšić uspio je izdati samo šest brojeva svojega časopisa *Zlatni orasi* (1870.).

Sedamdesetih godina 19. stoljeća hrvatsko se učiteljstvo organizira u svrhu solidarnoga i humanitarnoga djelovanja, ali i s ciljem stručnoga usavršavanja i obrazovanja te organiziranoga prosvjetno-kulturnog djelovanja. U učiteljskoj zajednici diferenciraju se dvije struje s različitim pogledima na daljnji razvoj školstva i položaj učitelja u školskom sustavu. Hrvatski pedagoško-književni zbor pod vodstvom Ivana Filipovića zastupao je liberalnije stavove u pogledu sekularizacije školstva i učiteljske autonomije, dok je društvo Narodna škola pod vodstvom Franje Klaića bilo suzdržanije prema tim procesima. Zbor će se do kraja 19. stoljeća profilirati u vodeću strukovnu udrugu hrvatskih učitelja, koja će, među ostalim, odigrati važnu ulogu u izdavanju i razvoju pedagoške literature i dječje knjige.

Prvi broj *Smilja* objavljen je 1. svibnja 1873. u nakladi Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora. Ne mogavši naći zajednički jezik s priređivačima *Smilja*, Ljudevit Tomšić krajem svibnja iste godine objavljuje prvi broj *Bršljana*. Oba su časopisa bila namijenjena učenicima nižih razreda pučkih škola. *Smilje* je kontinuirano izlazilo do 1945. i do danas je najdugovječniji hrvatski dječji časopis. *Bršljan* prestaje izlaziti nakon trećega godišta, a zatim se 1889. obnavlja i izlazi do 1903. godine. Kroz prizmu uredničkih koncepcija i objavljenih sadržaja zanimljivo je pratiti njihovu pedagošku funkciju i doprinos hrvatskoj dječjoj književnosti.

Zajedničko za oba časopisa, kad je o likovnoj i grafičkoj komponenti riječ, uvozne su ilustracije, koje dominiraju u 19. stoljeću, a česte su i poslije, te posvećivanje pažnje zaglavljima i njihovo osuvremenjivanje tijekom vremena. Oba časopisa željela su obogatiti svoje priloge što većim brojem ilustracija, no upravo je za taj segment gotovo uvijek bilo najteže namaknuti sredstva te angažirati hrvatske ilustratore. I u međuratnom razdoblju, kada dolazi do procvata ilustrirane knjige i časopisa u hrvatskom izdavaštvu, tek *Smilje* angažiravši Andriju Maurovića u nekoliko godišta postiže kvalitetan sklad između teksta i slike te suvremenu atraktivnost za onodobne školarce.

Bršljan je bio i ostao časopis 19. stoljeća. *Smilje* je svoje dugo 19. stoljeće živjelo do smrti svojega dugogodišnjeg urednika Tomislava Ivkanca 1912. godine. Novi će urednici biti otvoreniji za nove tendencije u dječjoj književnosti, koje korespondiraju i s novim reformskim pedagoškim strujanjima. No, na pomolu je nova realnost koja stubokom mijenja život. Veliki rat tema je o kojoj se piše i na stranicama *Smilja*. Razdoblje stabilnosti i dugoga zaštićenog djetinjstva je prošlo, kao što je zauvijek prošlo razdoblje neupitnoga kontinuiteta i dominantnoga položaja *Smilja* kao najčitanijega dječjeg časopisa. Dvadesetih godina tiska se

u smanjenom opsegu, početkom tridesetih spaja se sa Špoljarovim *Vrelom* i kratko vrijeme izlazi kao *Smilje-Vrelo*.

Tridesetih godina 20. stoljeća učitelji prestaju biti glavni „proizvođači” zabave za djecu, sve je više zainteresiranih za sadržaje koji računaju na dječju publiku. *Smilje* se transformira u moderan dječji časopis, sadržajno je zanimljivije, vizualno atraktivnije, no još uvijek teško konkurira dječjim priložima u dnevnim tiskovinama, a tu su i sve popularniji novi mediji kao što su film i strip.

Tijekom svoje više od sedam desetljeća duge povijesti *Smilje* je bilo u prvom redu časopis namijenjen učenicima nižih razreda osnovnih škola s literarnim i znanstveno-popularnim sadržajima koji su korespondirali s vremenom. Refleksije vremena manifestirale su se i u obliku ideološko-političkoga utjecaja, osobito izraženog u vrijeme Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine Jugoslavije, i Nezavisne Države Hrvatske. Refleksije vremena utjecale su i na gašenje *Smilja*. Opstanak u tri države i zavidan kontinuitet bili su preveliko breme za časopis koji je trebao odgajati djecu nove, socijalističke Jugoslavije. U prvim godinama nakon Drugoga svjetskog rata tu će ulogu imati časopis *Pionir*, a od 1951. *Radost*, koja kontinuirano izlazi do 2022. godine.

Danas dva časopisa – *Smib* za učenike nižih i *Modra lasta* za učenike viših razreda osnovnih škola – jedini odolijevaju mijenama vremena. Prvi je pokrenut 1970. s utkanim imenima *Smilja* i *Bosiljka* u svojem imenu, a drugi, pokrenut 1954., obilježio je tinejdžerske godine mnogih generacija. Čini se važnim imati ih što duže i ne uskratiti sljedećim generacijama miris svježeg otisnutog časopisa na školskoj klupi.

Dva časopisa – *Bršljan* i *Smilje*, pokrenuta prije 150 godina s plemenitom namjerom hrvatskih učitelja, male su sadnice u nizu prosvjetnih i kulturnih pothvata tih generacija pravih entuzijasta. Stoga vrijedi podsjećati na njih i njihovu ulogu nekoć, kao i na njihovu baštinu danas.

Štefka Batinić